

Proeminentă personalitate politică în prima jumătate a veacului nostru, ministru de mai multe ori în guvernările liberale, doctor reputat și foarte bogat, prin zestrea soției (moștenitoarea unor muniți împăduriți și a băilor termale de la Sărata Monteoru), Constantin Angelescu a fost și un cunoscut colecționar de artă.

A strâns cu înverșunare și aviditate din toate genurile artei — pictură, sculptură, grafică, bibliofilie, artă decorativă, numismatică — preocupat mai puțin de valoarea și calitatea lor deosebită, atras fiind mai mult de cantitatea lor și posibilitatea de a le achiziționa la prețuri cât mai modice. Deși era un om extrem de bogat, avea o reputație recunoscută de foarte zgîrcit. Pictura și sculptura românească a cumpărat-o personal de la artiști, restul colecției prin intermediul negustorilor de antichități. Deși avea obiecte de artă decorativă franceză, italiană, engleză, boemă și germană extrem de valoroase, care puteau constitui mîndria oricărei colecții renumite din Europa, el se mîndrea doar cu ansamblul artei românești. Era animat de patriotism, făcînd parte din pușinii oameni politici influenți, care au acționat și și-au spus cuvîntul în viața culturală a țării, chiar dacă a avut o poziție conservatoare, tulburînd astfel dezvoltarea firească a artei românești.

A început să devină cunoscut ca un pasionat amator de artă către sfîrșitul veacului trecut prin achiziții de lucrări ale maestrului de la Cîmpina, fără a strînge băierile pungii, și apoi în primele două decade ale secolului nostru cu tablouri de la artiștii exozanți ai Societății Tinerimea Artistică, cu predilecție și devoțiune, de la Artur Garguromin Verona și Nicolae Vermont.

În preajma primului război mondial, colecția dr. Constantin Angelescu era bine cunoscută bucureștenilor, căci pose-

surul ei ținea poarta casei larg deschisă partizanilor politici și, din orgoliu, artiștilor și amatorilor de frumos. Știînd că țara noastră din moment în moment va intra în război alături de Puteile Antantei, grijuliu pentru asigurarea averii și bunurilor sale artistice, a expediat o mare parte din colecție la Nissa¹, iar în timpul desfășurării acestuia, o altă parte — printre care 40 pinze de Nicolae Grigorescu — a trimis-o împreună cu colecțiile de artă ale statului în Rusia². Norocul îi surîde în anul 1935, cînd U.R.S.S. a restituit statului român o mică parte din aceste bunuri, presa bucureșteană semnă lînd cu mare satisfacție că într-una din lăzi se aflau numeroase picturi de Grigorescu și Luchian, de primul artist fiind ca certe lucrări aparținînd colecționarului dr. C. Angelescu³.

Într-un interviu acordat în anul 1926, dr. Constantin Angelescu afirmă cu emfază: „*Prefer pictura de care m-am ocupat de altfel în calitate de amator, adunînd o colecție de tablouri numai românești. Am în total peste 1000 de tablouri, reprezentînd toate etapele picturii românești de la 1800 pînă astăzi și cred că, în acest sens, e cea mai completă colecție de tablouri care există în țara noastră*”⁴.

Trebuie să recunoaștem că la acea dată, fără îndoială, era cantitativ cea mai mare colecție particulară de artă, căci aceea a lui Bogdan-Pitești care număra cca 1000 de lucrări (pictură, grafică și sculptură), se împrăștiase în 1924 printr-o licitație, iar despre cea a lui Vasile Morțun, trimisă în timpul războiului în Rusia, nu se mai știa nimic. De asemenea, înclinăm să acceptăm afirmația colecționarului că probabil avea lucrări de la mai toți artiștii care s-au manifestat de la 1800 pînă la zi, adică anul 1926, dar avem rezerve, cum vom proba mai jos, că ansamblul lucrărilor dădea imaginea etapelor picturii românești prin lucrările existente în colecție.

Ca președinte al Societății Ateneului Român, fiind concomitent ministrul lucrărilor publice, a fost în anul 1927 inițiatorul și animatorul unei mari retrospective a artei românești organizată în scopul demonstrării vitalității artei tradiționale și a contracarării Salonului Oficial, prea deschis artei moderne. Această expoziție, care trebuie să fie „*expresia adevărată a forțelor artei românești*” („Clipa”, 12 februarie 1928) a fost un fiasco pentru sprijinitorii ei. Dr. Constantin Angelescu și-a oferit cu acest prilej 29 tablouri⁵: *Colț de mahala*, *O doamnă*⁶ și *Petrecere la țară* de Theodor Aman; *Trandafiri*, *Natură moartă*, *Trandafiri*, *Crăițe și mușețel* de Ioan Andreescu; *Bilci din Dobrogea* și *Tîrg de cai din Mangalia* de Tadeus Ajudckievitz; *Tîrg de cai Basarabia*, *Flori de măr*, *Fata din Cîmpina*, *Intrarea într-o curte la Barbizon* de Nicolae Grigorescu; *Peisaj* de Constantin Jiquide; *Ștefan cel Mare la Valea Albă* și *Împăcarea lui Vasile Lupu cu Matei Basarab* de Constantin Lecca; *Crizanteme*, *Trandafiri*, *Care iarna*, *Jockey (la curse)*, *Gladiole*, *Vas cu trandafiri*, *Peisaj*, *Peisaj* de Ștefan Luchian; *Interior* de Ion Negulici; *Santinelă* de Oscar Obedenaru; *Podul de la Buzău* de Henri Trenk; *Peisaj* de Carol Walenstein; *Mare agitată* de Eugen Voinescu; *Croitorul* de Octav Băncilă — multe cunoscute în prezent, dar fără a se înscrie printre lucrările de vîrf în creația artiștilor respectivi. Ne întrebăm dacă acestea făceau parte dintre cele aflate la Nissa pe care colecționarul, în interviul citat din septembrie 1926, afirma că le va aduce în țară și le va prezenta într-o expoziție. Credem că da. Desigur a ales formula împrumutării unei mici părți din colecție.

Cînd cronicarul i-a luat interviul vizitîndu-l la locuința sa din str. Clemenței nr. 2, constată că „*toate încăperile erau pline de obiecte de artă rară și veche: volume superbe cu gravuri extraordinare, cu minunate legături de piele, cărți vechi, exemplare unice; vitrine minunate, pline cu porțelanuri nepretuite; întreaga argintărie a regelui Milan Obrenovici; două minunate vase de Sèvres*”⁷ de mare valoare artistică și istorică”⁸. Trecînd peste limbajul entuziast excesiv al reporterului,

înregistrăm o bibliotecă cu cărți rare, ceea ce nu ne miră știind și din alte surse că dr. Constantin Angelescu era în aceaștă privință în întrecere emulativă cu șeful partidului liberal, Ioan I. C. Brătianu, care a lăsat după moartea lui o mare bibliotecă cu cărți rare, ce a constituit fondul științific al Fundației ce-i purta numele. Mai pomeneste cronicarul, în același stil exaltat, că se mai aflau prezentate la loc de cinste în locuința colecționarului „*un superb iconostas sculptat și pictat de pictorul Basarab*” și „*o icoană lucrată de Grigorescu, pe cînd picta la Mănăstirea Agapia*”.

De existența colecției mai aflăm în martie 1939, cînd șase lucrări au figurat în expoziția retrospectivă Luchiar de la sălile Dalles: *Cheful*, *Gura leului*, *La curse*, *Trandafiri*, *Peisaj* și *Popas*.

Dat fiind înclinarea dr. Constantin Angelescu spre arta academică tradițională și eclecticismul alcătuirii colecției, aceasta fiind lipsită de prezența unor artiști notorii ai vremii ca Gheorghe Petrașcu, Ion Theodorescu Sion, Francisc Șirato, Nicolae Tonitza, Ștefan Dimițescu, Iosif Iser ș. a., nu a intrat în consecință, în competiție cu colecționarii avizați. După moartea dr. Constantin Angelescu, o parte din colecție intrînd în patrimoniul statului, prin decretul prezidențial 255 din 27 octombrie 1948, mai putem să semnalăm și alte lucrări valoroase⁹. Dintre ele merită a fi scoase în evidență cele de la Muzeul Național de Artă, care au figurat în 1957 în cadrul „Expoziției retrospective Nicolae Grigorescu”: *Epitaful de la Zamfira*, *La fîntînă*, *Pe prisă, Cap de fată*, *Drum greus*, *Car cu boi*, *la Orăștie*, precum și cele ale lui Ștefan Luchian din expoziția retrospectivă a artistului din același an: *Crizanteme* și *Iarna la Bariera Filantropiei*. De Nicolae Grigorescu mai amintim tabloul *Flori de măr* de la — pe atunci — Muzeul regional Dobrogea și *Coliba* de la Muzeul regional Ploiești. Dintre ceilalți pictori mai cunoscuți care s-au manifestat la mijlocul secolului al XIX-lea și în primele două decade ale veacului nostru amintim ca mai importante, din cadrul patrimoniului Muzeului Național de Artă, lucrările pictorilor: Theodor Aman, Adam Bălțatu,

Petre Bulgăraș, Mihail Dan, Sava Henția, Constantin Lecca, Nicolo Livaditti, Kimon Loghi, G.D. Mirea, Ion Negulici, Theodor Pallady, Ștefan Popescu, Constantin Rosental, Ipolit Strîmbulescu, Gheorghe Tattarescu, Nicolae Vermont, Arthur Verona, ș.a.

Sculptura era reprezentată de: Alexe Ion (*Cioban cu fluiet, Ciobănaș, Drumetul*); Ion Dimitriu Bârlad (*Ultima grenadă a caporalului Mușat*); M. Fulga (*Femeie torcînd*); D. Leonida (*Țăran la arat*); Horia Miculescu (*Munca*); D. D. Mirea (*Țărancă cu găină*); I. Schmidt (*Moș cu lulea*); Gheorghe Tudor (*Țărancă cu coșe, Țărancă, Cioban stînd sprijinit în bită*).

Trebuie să mai cităm, pentru a avea cît de cît o privire de ansamblu asupra colecției, desenele, acuarelele, gravurile și litografiile unor cunoscuți artiști români, trecute cu număr curent în volumul „Repertoriul graficii românești din secolul al XIX-lea”, tipărit de Muzeul de Artă al României în anul 1973 (volumul I): Theodor Aman: *Portret de bărbat* (acuarelă), *Eliberarea Țiganilor* (acuarelă), *Groza* (acuarelă), *Proiect de atelier* (acuarelă); Andreas Bielz: *Vedere din București* (litografie), *Vedere din București* (litografie); Wilhem Breiha: *Panorama Sevastopolului* (litografie); Mihail Dan: *Portret de femeie* (cărbone); Henryk Napoleon Hipolit Dembitzki: *Bătălia de la Schit* (litografie), *Bătălia de la Smîrdan* (litografie), *Căderea redutei Grivița* (litografie); Sava Henția: *Întîlnirea* (acuarelă), *Vedere din comuna Brebu* (acuarelă), *Mahala din București* (acuarelă), *Biserică* (acuarelă), *Tîrg la Cîmpina* (acuarelă), *Case din Cîmpina* (acuarele), *La Moși* (acuarelă); Constantin Jiquide: *Tip de evrei* (creioane colorate), *Tip de evrei* (creion), *Tip de evreu* (creioane colorate), *Tip de evreu* (creioane colorate), *Tip de evreu* (creion), *Tip de evreu* (creioane colorate), *Tip de evreu* (creioane colorate), *Tip de evreu* (creion), *Tip de evreu* (creion), *Doouă bătrîne* (tuș cu peniță), *Cerșetor* (tuș cu peniță), *Cerșetor* (tuș cu peniță), *Cerșetor* (tuș cu peniță), *Cerșetor* (tuș cu peniță), *Cerșetor* (tuș cu peniță), *Cerșetor* (tuș cu peniță), *Peisaj cu copaci pe malul apei*

(tuș), *În pădure* (tuș), *Peisaj* (acuarelă); Ion Negulici: *Portret de ofițer* (acuarelă).

Iată cum o colecție, care cuprindea în special cîteva lucrări valoroase de Grigorescu și Luchian, prin numărul mare de altele mai puțin valoroase sau deloc, dar mai ales prin poziția și gustul posesorului pentru arta românească academică și tradițională, a fost marginalizată și neluată în seamă de colecționarii avizați sau amatori și artiști reprezentativi ai epocii, fiind socotită doar ca depozit prezentat într-o aglomerație de lucrări și obiecte de artă într-un aranjament fără gust și discernămînt artistic. În ce-l privește pe colecționar, cu toată devoțiunea lui pentru sprijinirea artei, fiind un aprig și feroce susținător al celei indoielnice și un denigrator al celei moderne valoroase, s-a postat pe o poziție retrogradă, cu atît mai nefastă pentru mișcarea plastică cu cît era un politician influent în viața cultural artistică a țării, dorind să impună Bucureștiul ca „un centru de artă și știință pentru toată Europa centrală de sud” căci „poporul român fiind un popor latin este mai apt pentru cultură, decît un popor german greoi în concepții și spirit”¹⁰.

NOTE

¹ Petronius, *O monografie a pictorului Grigorescu*, „Viitorul”, 18 martie 1924; V. rd., *O vizită la d. dr. C. Angelescu. Postul ministru al Instrucției publice ne vorbește despre problema culturală în România...*, „Rampa”, 11 septembrie 1926.

²⁻³ * * * *Suluri, picturi, bani. Două din lăzile aduse din Rusia s-au spart pe drum*, „Tempo”, 19 iunie 1935.

⁴ Vezi nota 1.

⁵ *Ateneul Român. Expoziție retrospectivă. Catalog*, 1927.

⁶ Să fie cumva *Portret de doamnă* din patrimoniul Muzeului Național de Artă (inv. nr. 1818)?

⁷ Aceste vase au fost dăruite de cardinalul de Rohan prințesei de Lamballe. Au ajuns în posesia Isabellei de Spania detronată în 1868 și după moartea acesteia cumpărate la o licitație publică la Paris de către dr. Constantin Angelescu.

⁸ Vezi nota 1.

⁹ Este cazul să cităm dintre obiectele de artă decorativă două urne pe pedestal (porțelan Sèvres semnat H. Desprez, inv. nr. 17391), o fructieră (porțelan Dresda — 16295), un platou dreptunghiular (porțelan Sèvres — 16359), un vas (porțelan Sèvres — 17391), două servicii de dulceață (cristal Boemia — 17488, 17490), cîteva pahare și pocale (cristal Boemia — 17493, 17494, 17495, 17497), carafă (cristal Boemia — 17503).

¹⁰ Vezi nota 1.